

Оксана Хімчук,

аспірантка Київського національного університету
культури та мистецтв

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ УЧНІВ- СТАРШОКЛАСНИКІВ У БІБЛІОТЕКАХ ЛІЦЕЇВ, ГІМНАЗІЙ

Статтю присвячено дослідженню змісту інформаційних потреб старшокласників нових типів шкіл в Україні регіонального рівня. Пропонуються приклади анкетування з урахуванням вікових особливостей. Здійснено порівняльний аналіз змін у свідомості бібліотекарів ліцеїв і гімназій, що дає можливість простежити своєрідний моніторинг у бібліотечному обслуговуванні навчальних закладів вищого рівня.

Пошук національно-виховної системи освіти, яка сприяла б реалізації індивідуальності учнів-старшокласників, викликав появу шкіл нового типу. Оскільки головним суб'єктом таких навчальних закладів є творча особистість - учень, найістотнішої ваги набувають питання вивчення змісту й структури інформаційних потреб школярів, можливості задоволення їх системою бібліотечно-інформаційного обслуговування (БІО) у бібліотеках ліцеїв, гімназій тощо.

Важливо визначити пріоритетні вектори розвитку, нові підходи для перетворення у системі освіти, забезпечення не лише їх правового, економічного, а й культурного підґрунтя.

Поліпшенню роботи бібліотеки ліцею, гімназії сприяють нові форми обслуговування читачів, реорганізація структури бібліотеки в інформаційний центр, створення в ній нових підрозділів, які забезпечуватимуть інформаційне обслуговування. Це вимагає апробації, пошуку нових бібліотечних технологій, методик з урахуванням специфіки конкретного навчального закладу. Зміна діяльності бібліотеки як невід'ємної частини навчально-виховного процесу сприятиме виробленню загальної моделі БІО ліцеїстів та гімназістів.

БІО старшокласників ліцеїв, гімназій висуває проблеми, зумовлені віковими та соціально-психологічними особливостями цієї категорії користувачів.

При створенні системи забезпечення ІП старшокласників ліцеїв, гімназій та розгляду її складової - БІО, доцільним, на нашу думку, є розкриття дефініцій, зазначення розбіжностей у їх тлумаченні бібліотекознавством термінів «бібліо-

течне обслуговування» та «інформаційне обслуговування». Перше є підсистемою системи інформаційного обслуговування, яке здійснюють архіви, музеї, засоби масової інформації.

Як відомо, інформаційне обслуговування - це галузь професійної інформаційної діяльності, спрямованої на задоволення різноманітних ІП.

Бібліотека повинна не тільки перетворитися на сучасний інформаційний осередок, а й допомогти стати таким і школі нового типу. Цей підхід є ефективним для досягнення загальної мети - навчання та виховання молоді в атмосфері культури й духовності через інтенсивне інформаційне насичення, адаптацію учнів у соціумі. Тому ми вважаємо, що термін «бібліотечно-інформаційне обслуговування» найприйнятніший для бібліотеки ліцею, гімназії.

Автором проведено соціологічні дослідження з метою вивчення ІП учнів-старшокласників ліцеїв і гімназій, а також системи забезпечення цих потреб у бібліотеках шкіл нового типу.

З досліджень випливає, що елементами системи забезпечення ІП ліцеїстів та гімназістів є:

- маркетингові дослідження ІП, їх конкретно-соціологічний аналіз, шляхи забезпечення;
- формування у старшокласників інформаційної культури, яка включає бібліотечно-бібліографічні знання та комп'ютерну грамотність;
- оптимальне комплектування книжкових фондів з урахуванням ІП учнів і педагогів;
- підготовку й перепідготовку бібліотекарів для ліцеїв, гімназій, які мають оволодівати фаховими, діагностико-прогностичними, контрольно-коригуючими методами діяльності.

Науково-теоретичне обґрунтування вивчення

ІП учнів ліцеїв, гімназій дає змогу зробити висновок, що це - властивість кожної окремої особи і колективу в цілому, спрямована на пошук потрібної інформації, яка відповідає характеру їх діяльності: навчання, самоосвіті, дозвіллю.

Дослідження ІП старшокласників ліцеїв, гімназій було проведене в містах Березово, Дубно, Здолбунів, Рівне, Сарни за допомогою анкетування, інтерв'ювання, спостереження. Завдяки програмі збору інформації ми отримали відповіді на питання, які можна розбити на групи:

1. Тематична структура ІП ліцеїстів, гімназистів.

2. Ставлення їх до бібліотеки як джерела отримання інформації.

3. Дослідження вікових особливостей учнів.

Учням було запропоновано відповісти на такі питання:

1) Якими бібліотеками вони користуються і як часто їх відвідують?

2) З якою метою приходять до бібліотеки?

3) Чи завжди знаходять у бібліотеці ліцею, гімназії потрібну літературу?

4) Які видання становлять для них найбільший інтерес?

5) Який жанрово-тематичний діапазон ІП старшокласників інноваційних навчальних закладів?

6) Чи проводяться у класі бібліотечно-бібліографічні уроки?

7) Що потрібно змінити в роботі бібліотеки ліцею, гімназії?

Результати дослідження підтвержують, що важливим джерелом задоволення ІП ліцеїстів і гімназистів старших класів є саме бібліотека навчального закладу, а основним джерелом задоволення ІП є домашня бібліотека. Мотиви звернення до шкільної бібліотеки досить різноманітні, серед них домінуючими є підготовка до уроків, необхідність у словниках, довідниках, енциклопедіях, перегляді нових надходжень. У бібліотеці учні підбирають літературу за темою, користуючись каталогами й картотеками, консультуються, як правильно скласти список літератури. Мотиви звернення до бібліотеки можна розділити на ділові, функціональні, ціннісного плану, компенсаторні. 59,3% учнів-старшокласників знаходять потрібну за темою літературу в бібліотеці свого навчального закладу частково, 29,3% - її зовсім там не знаходять, лише 6,6% - знаходять.

Розглядаючи тематику ІП старшокласників ліцеїв та гімназій, слід зазначити, що найпитомішу вагу складають тематичні уподобання, які проявляються у такій послідовності: історична література, з питань освіти, культури, спорту, юридична література. Ліцеїстів цікавить література з питань соціології, психології, філософії, техніки, гімназистів - з питань етики та естетики, мистецтв,

релігії, краєзнавча література. Всіх - художня, довідкова література, періодичні видання.

Інформаційна культура ліцеїстів, гімназистів досліджуваних закладів не така вже й висока, що пояснюється відсутністю добре налагодженої системи інформування, цілеспрямованого формування в учнів бібліотечно-бібліографічних умінь та навичок. Так, на запитання: «Чи проводяться у вашому класі бібліотечно-бібліографічні уроки?» - 62,6% відповіли «ні», 26,6% - «іноді», і тільки 8% - «так».

У результаті анкетування було виявлено ставлення учнів старших класів шкіл нового типу до бібліотеки їх навчального закладу. Всі опитані відзначили необхідність змін у її роботі, зокрема збільшення наповнення фондів профільною літературою, періодичними виданнями, покращення матеріально-технічної бази бібліотеки, придбання комп'ютерів.

Отже, для ефективного забезпечення ІП учнів-старшокласників доцільно періодично вивчати фактори, які впливають на їх формування, проводити дослідження змісту та структури цих потреб.

Іншим важливим елементом системи забезпечення ІП аналізованої категорії користувачів є формування в них інформаційної культури, тобто знання і вміння правильно формулювати тему запиту, бачити його предмет, аспект, здійснювати пошук даних, вилучати із документів необхідні відомості, оволодівати комп'ютерною грамотністю пошуку необхідної інформації.

У старшокласників уже сформовані інтереси до певної галузі знання, діяльності, відношення до самоосвіти. Вони усвідомлюють необхідність вчитися інформаційному пошуку, бо тільки орієнтація в усій багатоманітності можливостей, зосереджених у бібліотечно-бібліографічних ресурсах, сприятиме формуванню інформаційних навичок, потрібних учням для пошуку, оцінки, генерування, розповсюдження інформації. Одним із завдань є підготовка старшокласників до науково-практичної та дослідницької діяльності, що передбачає розвиток їхніх дослідницьких здібностей, оволодіння методом наукового дослідження.

Третім складовим елементом системи забезпечення ІП учнів-старшокласників у їх бібліотеці є формування бібліотечного фонду. В таких бібліотеках має бути універсальний фонд: він повинен враховувати профіль навчального закладу, відповідати освітнім, інформаційним та виховним функціям школи нового типу, включати навчальну, довідкову, художню, науково-популярну, методичну й педагогічну літературу, складатися з книг, журналів, газет, брошур, нетрадиційних носіїв інформації. Науково-дослідницька діяльність учнів-старшокласників потребує освоєння істо-

ричної літератури, матеріалів з архівів, музеїв, тобто історико-культурних фондів. Для цього бібліотека навчального закладу нового типу має взаємодіяти з науковими бібліотеками, музеями, архівами.

Слід визначити стратегію формування книжкових фондів бібліотек ліцеїв, гімназій: бюджетне фінансування, створення фонду підтримки, добровільні внески батьків. Треба вивчити можливість укладання договорів між бібліотеками й окремими вузами, щоб формувати спеціалізовані фонди за рахунок додаткового фінансування.

Розвиток системи забезпечення ІП учнів-старшокласників у бібліотеці ліцею, гімназії зумовлює необхідність перегляду підготовки фахівців-бібліотечарів, які б уміли оперативно знаходити й надавати потрібну інформацію.

Процес самовдосконалення націлює бібліотечного фахівця на безперервне вивчення передового вітчизняного та світового досвіду, вміння спілкуватися з молодим допитливим читачем, бібліотечар має вивчати основні потреби, мету і завдання інноваційної освіти, закладати підвалини інформаційної культури нового покоління.

Одночасно з анкетуванням учнів-старшокласників ліцеїв і гімназій анкетували й бібліотечарів цих навчальних закладів. Деякі питання якоюсь мірою дублювалися - для достовірніших висновків у відповідях учнів і бібліотечарів.

Зауважимо, більшість бібліотечарів ліцеїв та гімназій працюють сьогодні в традиційному режимі (як і в загальноосвітніх школах), але всі вони підкреслюють необхідність змін.

Потрібно, на нашу думку, проводити психологічні семінари, тренінги з бібліотечарями шкіл нового типу, переглянути систему підготовки й перепідготовки кадрів, розробити методичні посібники для навчання.

1. Айзенберг А., Терешин В.И. О педагогических возможностях школьной библиотеки // Развитие педагогической функции советских библиотек. - М.: МГИК, 1991. - С.97-103.
2. Бібліотеки України - юнацтву: досвід, проблеми, перспективи: Інформаційний бюлетень. Вип. 11. - К.: ДБУ для юнацтва, 1995. - 28 с.
3. Библиотеки школ нового типа: Метод. материалы и опыт работы / Рос. акад. образования. Гос. научн. б-ка им. К.Д.Ушинского; Сост. Н.Б.Бирюкова. - М., 1995. - 34 с.

4. Библиотека и старшеклассник: Метод. рекомендации для библиотек, работающих с юношеством / Сост. И.В. Бахмутская. - М., 1975. - 75 с.
5. Вопросы совершенствования подготовки кадров для работы с юными читателями: Межвуз. сб. науч. тр. - М., 1984. - 139 с.
6. Долбенко Т.О., Шалак О. Соціологічні дослідження читання молоді - новий напрямок діяльності юнацьких бібліотек // Бібліотека у демократичному суспільстві: Зб. матеріалів. - К., 1995. - С.153-155.
7. Дубовий В. Бібліотечне обслуговування юнацтва: досвід, проблеми, нові підходи // Бібліотеки і розвиток культури та духовності на Вінниччині: Матер. конф. - Вінниця, 1993. - С.21-23.
8. Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее: Тез. докл. Междунар. науч. конф. (Краснодар - Новороссийск. 11-14 сент. 1996 г.) - Краснодар: Краснодар. гос. акад. культуры, 1996. - 490 с.
9. Информационные потребности в области педагогики и народного образования на современном этапе и пути их оптимального обеспечения: Сб. науч. тр. / Под. ред. Л.М.Скляниной и др. - М., 1992. - 120 с.
10. Информационная работа школьной библиотеки: Метод. рекомендации / Сост. Л.П.Осветинская. - Минск, 1984. - 19 с.
11. Кон И.С. Психология старшеклассника: Пособие для учителей. - М.: Просвещение, 1981. - 191 с.
12. Концепція розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування молоді в Україні // Молодь. Інформація. Бібліотека. - К., 1992. - С. 1-8.
13. Литвина Н.В. Развитие фонда школьной библиотеки на современном этапе // Единый библиотечный фонд страны: проблемы формирования: Межвуз. сб. научн. тр. - М., 1989. - С.130-143.
14. Мозгова В.П. Бібліотека навчального закладу нового типу // Ліцей український гуманітарний. - К., 1996. - С.150 - 152.
15. Проблемы информационной культуры: Сб. статей / Под ред. Ю.С.Зубова и И.М.Андреевой. - М.: Изд-во Моск. гос. ун-та культуры, 1994. - 215 с.
16. Скнар В.К. Професійне спілкування та професіоналізація працівників публічних бібліотек // Публічні бібліотеки: сучасність і майбутнє: Зб. ст. до Міжнар. наук.-практ. конф. - К., 1997. - С.169-172.
17. Чачко А.С. Библиотечный специалист: особенности труда и профессионализации. - К.: Наук. думка, 1986. - 190 с.
18. Школи нового типу в Україні: Метод. посібник / В.Ф.Паламарчук, І.Г.Єрмаков, Г.М.Ісаєва. - К.: ІСДО, 1996. - 156 с.
19. Шкільна бібліотека - досвід і пошуки: Матеріали з досвіду роботи шкільних бібліотек / Укл.: С.В.Кириленко, І.П.Леонченко. - К.: ІЗМН, 1997. - 112 с.